

“Een taal erbij” in Ouderbegeleiding.

Marga van Rijen.

Ik zat al in de laatste klas toen onze psychologieleraar, die het over de verbeelding als scheppende kracht had, ons plotseling vroeg: ‘Herinneren jullie je Tsjerpoenov nog, met zijn water uit allerlei rivieren en zeeën?’

‘Nou en of!’ antwoordden wij. ‘We herinneren hem ons nog heel goed.’

‘Dan kan ik jullie nu wel zeggen dat er doodgewoon kraanwater in die flessen zat. Dan vragen jullie je natuurlijk af waarom meneer Tsjerpoenov jullie zo voor de gek hield? Hij nam zeer terecht aan dat hij op deze wijze jullie verbeeldingskracht zou stimuleren. Tsjerpoenov sloeg deze heel hoog aan.’

Uit: Verre jaren. Herinneringen aan het Tsaristische Rusland. Konstantin Paustovskij.

Inleiding

In dit artikel wordt uitgelegd welke voordelen het biedt in de Jeugdhulpverlening om met de nonverbale en beeldende methodiek “Een taal erbij” te werken. Deze methodiek is ontwikkeld door psycho- en systeemtherapeute Marleen Diekmann. Het biedt allerlei aanknopingspunten voor gesprekken met ouders over zichzelf, hun kinderen, hun ouderschap. Het werken met de methodiek is bij Altra Jeugdzorg toegepast bij de ouderbegeleiding van de hulpvorm “Boppi”. Hier komen jongeren tussen de 10 en ongeveer 16 jaar die vastgelopen zijn of dreigen vast te lopen op school en/ of thuis. Hun ouders worden zoveel mogelijk bij de hulp aan hun kinderen betrokken. Eerst wordt de doelgroep van deze hulpvorm beschreven en de rol van de ouderbegeleiding. Daarna komt de theoretische achtergrond van deze methodiek en de methodiek zelf aan de orde. Aan de hand van een aantal casussen wordt de manier waarop met de methodiek en het materiaal gewerkt kan worden beschreven. Daarbij zal ook aan de orde komen hoe de methodiek bruikbaar is vanuit verschillende theoretische invalshoeken.

(In een aparte bijlage worden wat tips gegeven voor aanschaf van het materiaal en over trainingen in de methodiek.)

Doelgroep

De jongeren die bij de hulpvorm Boppi (een samentrekking van Boddaert en PPI) van Altra Jeugdzorg komen, hebben last van tegenvallende schoolprestaties, concentratieproblemen, faalangst. Er is sprake van pesten, gepest worden, overmatig drank- of drugsgebruik, agressie en depressies. Ze worden via Bureau Jeugdzorg aangemeld. De jongeren krijgen een of meerdere keren per week huiswerkbegeleiding, doen mee aan groepsactiviteiten en volgen sociale vaardigheids- agressie- of faalangstreductie-trainingen. Ik werk als ouderbegeleider in de regio Centrum/ Oud-West in Amsterdam. De populatie is zeer divers: witte middenklassenjongeren zijn in de minderheid.

Veelal hebben hun ouders een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Taalproblemen, armoede, eenoudergezinnen, illegaliteit, l.v.g.- en psychiatrische problematiek en daarbij horende sociale uitsluiting zien we vaak bij hen. De ouders komen meestal alleen voor het kind dat zij aanmelden en niet voor zichzelf ook al groeien de problemen hen boven het hoofd. Soms hebben ouders het gevoel dat het gaat om gedrag van het kind waar zij geen enkele invloed op hebben; zeker wanneer de jongere dat gedrag thuis niet laat zien. Zij wijten de problemen aan de te grote toegeeflijkheid of juist willekeurige, negatieve en soms racistische houding in de Nederlandse samenleving of aan verkeerde vrienden. In andere gevallen vragen

ouders zich af waarom ze geen enkele greep meer hebben op hun kind dat zij zien ontsporen. Nogal wat ouders uit onze doelgroep hebben geen legale status in Nederland en zij worden daardoor in hun ouderschap op allerlei wijzen “geamputeerd”. Zij kunnen aan de meest basale behoeften van hun kinderen niet tegemoetkomen doordat zij vrijwel nergens recht op hebben. Dat veroorzaakt bij hun kinderen problemen waar niet alleen de ouders heel weinig tegen kunnen ondernemen maar school en hulpverlening ook niet.

Het is aan de ouderbegeleiders om hen op de hoogte te houden van waar hun kind mee geholpen kan worden en een goede samenwerkingsrelatie met hen op te bouwen zodat de Boppmentor van de jongere de toestemming krijgt om een samenwerkingsrelatie met de jongere op te bouwen. (Wiebenga, 1998)

In het begin bestaat de ouderbegeleiding uit het verhelderen van de hulpvraag zoals Bureau Jeugdzorg die heeft geformuleerd en zien of daar werkelijk overeenstemming over bestaat. Het is van belang dat zij goed op de hoogte zijn van het hulpverleningstraject waaraan hun kind deelneemt en dat hun mening daarover wordt gehoord en serieus wordt genomen. Ook zetten wij ons in om hun draaglast te verminderen door hen te ondersteunen bij het vinden van hun weg binnen allerlei instanties. Of we helpen hen op weg of we leggen de nodige contacten wanneer wij nog wel maar zij niet (meer) serieus genomen worden door instanties die ze nodig hebben. Het kan ertoe leiden dat we daaraan onze handen vol hebben en de jongere die in de knel gekomen is, buiten beeld dreigt te raken.

Het is dus een kwestie van laveren en aftasten om met de ouders in gesprek te raken over hun kind. Ouders voelen zich vooraf al vaak bekritiseerd en denken dat hulpverleners hen de schuld zullen geven van de problemen van hun kind. Dat maakt dat er heel veel aandacht besteed wordt aan het opbouwen van een werkrelatie door het geven van erkenning aan de ouders en aan de moeilijke positie waarin zij zitten. Pas als dat aangekomen is, ontstaat er een beetje vertrouwen. Daarvoor is het nodig dat overgebracht wordt dat wij de band tussen ouders en kinderen als een existentiële kracht zien.

De sectie ouderbegeleiding van de NVRG formuleert dat als volgt: “De ouder die zich met respect bejegend voelt, wil vervolgens advies, coaching, consult, uitleg, uithuisplaatsing, aandacht, bemiddeling, instructie, troost, bemoediging, steun, of een therapeutische uitstap.”(v. d. Pas, 1994)

Naast individuele begeleiding bestaat er de mogelijkheid voor de ouders tot het volgen van de cursus “Beter omgaan met pubers”. Als hun kind een training gaat volgen, wordt voorafgaand aan die training een voorlichtingsbijeenkomst voor de ouders georganiseerd zodat ze thuis op de doelen van de training kunnen aansluiten.

Theoretische achtergrond van “Een taal erbij”.

Marleen Diekmann ontwikkelde “Een taal erbij” oorspronkelijk voor haar werk bij “Artsen zonder Grenzen” om taalbarrières te overwinnen. Hierin heeft ze het contextuele denken van I. Boszormenyi-Nagy, en de theorie van de Transactionele Analyse van Berne gecombineerd. De contextuele therapie is een integratie van individuele- en gezinstherapie. Voor Nagy is de relationele ethiek essentieel in het menselijk leven en dat is verbonden aan het begrip loyaliteit. “Loyaliteit binnen een gezin is voor Nagy fundamenteel verbonden aan het existentiële feit dat ieder kind uit zijn ouders is ontstaan en voor ouders dat er kinderen uit hen geboren zijn. Het onontkoombare gegeven dat de ouders het kind op de wereld gezet hebben en ieder mens in de ouder-kindrelatie begint als een totaal afhankelijk wezen, maakt dat ieder kind zich verplicht/loyaal voelt ten aanzien van zijn ouders en dat ouders zich verplicht/loyaal voelen naar hun kind. Voor elk gezin is het wederzijds in acht nemen van elkaars belangen en daardoor het scheppen van betrouwbare relaties van fundamenteel belang en een grote opgave. Wanneer men niet alleen zijn eigen, maar ook de belangen van de ander in het oog houdt en daardoor zorgt voor een evenwicht van geven en nemen, kan iemand daarmee vertrouwen van

de ander verdienen.”(Bouwkamp en Bouwkamp 1995) Wanneer de balans tussen geven en nemen verstoord is doordat ouders zelf onvoldoende zorg hebben ontvangen van hun ouders, kan zich dat in de volgende generatie herhalen. In therapie of hulpverlening gaat het dan om het herstel van de balans tussen geven en nemen in de verhouding tussen grootouders, ouders en kinderen.

De transactionele analyse van Berne gaat uit van de drie psychologische zijswijzen van Ouder, Volwassene en Kind in ieder individu. Om het onderscheid tussen deze zijswijzen en de echte kinderen, ouders en volwassenen aan te geven, worden de zijswijzen met een hoofdletter geschreven. Het echte kind leert vanuit zijn omgang met de ouders in relaties te reageren vanuit twee posities, vanuit de kindpositie en vanuit de ouderpositie. De kindpositie leert het kind direct door persoonlijke ervaring. De ouderpositie leert het kind indirect door identificatie en imitatie van het gedrag van de ouders. Volwassenen worden betekend het vermogen te kunnen kiezen en te bemiddelen tussen de kind- en ouderpositie. Een sterke Volwassene binnen het individu kan opgebouwd worden door het Kind en de Ouder in jezelf te kennen en gevoelig te worden voor dat Kind in jezelf en in de ander. De Volwassene is degene die in staat is in vrijheid te geven aan anderen. Harris, die de transactionele analyse verder uitwerkte voert hierbij Erich Fromm als volgt op: “De veronderstelling dat geven betekent iets “opgeven”, van iets worden beroofd, iets opofferen, is een veel voorkomend misverstand. Vooral mensen die niet productief zijn ingesteld voelen in het geven een verarming ...juist omdat het moeilijk is te geven, *moet* men (Ouder) geven; de deugd van het geven ligt voor hen in de opoffering...”

Voor het productieve karakter (Volwassene) heeft geven een heel andere betekenis. Geven is de hoogste uiting van macht.” (Harris 1973)

In dit citaat komt de contextuele therapie waarbij de balans tussen geven en nemen centraal staat en de transactionele analyse mooi bij elkaar.

Materiaal en toepassingen.

“Een taal erbij” richt zich op het visualiseren van de interne en externe werkelijkheid van de cliënt met behulp van die Ouder, Volwassene en Kind:

Door middel van duplo-poppetjes en ander materiaal wordt het probleem van de ouders en de kinderen verbeeld, de innerlijke dialoog tussen de Volwassene en het Kind zichtbaar gemaakt en op gang gebracht. Ook wordt de loyaliteit tussen ouders en kinderen weergegeven.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van

- duplo- en andere poppetjes (o.a. playmobil), waarmee je de relaties van de ouders met hun kinderen, met elkaar en de drie zijswijzen in zichzelf op tafel kunt zetten,
- een kindertoverstafje voor het aangeven van grenzen of het uitdrukken van wensen,
- een gestileerd krijgertje voor het aangeven van opgelopen schade, trauma's of geweld in een relatie.
- een bontgekleurd en glimmend doosje als “schat” waarmee al het waardevolle dat iemand door opvoeding heeft meegekregen of later heeft verworven en te geven heeft wordt gesymboliseerd,
- veters waarmee je territoria, grenzen en scheidingen tussen de voorstellingen van b.v. de ouders en het kind kunt aangeven,
- blokjes waarop je de poppetjes kunt zetten; zowel als symbool voor parentificatie van het kind (dat groter, ouder moet zijn dan het werkelijk is) maar ook om machtsverhoudingen mee aan te geven.,
- kleine vierkantjes in verschillende kleuren waarmee de fases in een ontwikkelingsproces stapsgewijs kunnen worden weergegeven of een probleem, taak of talent,

- wat grotere poppetjes/symbolen die de maatschappij of maatschappelijke normen en waarden vertegenwoordigen.

Voor iedere cliënt wordt op tafel een volwassen poppetje neergezet. Daarnaast een kindpoppetje dat de geschiedenis van de cliënt vertegenwoordigt. Doel is een dialoog op gang te brengen tussen Volwassene en Kind. In de transactionele analyse bestaat ook nog de zijswijze Ouder. Marleen Diekmann laat de Ouder, de ouder zijn; m.a.w. er staan op tafel poppetjes die de werkelijke ouders vertegenwoordigen. Het transactionele model is hier vereenvoudigd wat het voordeel heeft dat het hanteerbaar blijft. Het is de taak van de Volwassene om te bepalen wat het goede van de ouders is dat de Volwassene in de eigen persoonlijkheid wil integreren.

Een aantal uitgewerkte voorbeelden.

Toen ik net met deze methodiek ging werken, introduceerde ik de methodiek met veel omhaal van woorden. Dat doe ik niet meer. Op mijn werktafel staat een schaal met poppetjes en ik vraag dan bij voorbeeld: “Vindt u het goed als ik de situatie probeer neer te zetten?” Als ik een aarzeling bespeur dan voeg ik er aan toe dat dat voor mijzelf verhelderend kan zijn. Dat ik door het neer te zetten er achter kom of ik hen wel goed heb begrepen. Ik heb nog niet meegemaakt dat iemand daar niet in mee wilde gaan.

Dan kan het als volgt gaan:

Het geven van erkenning en het bespreken van grenzen

Rachida is een Marokkaanse, gescheiden, en moeder van Mochtar, een 14-jarige jongen met agressief gedrag. Zij ervaart gezagsproblemen in haar omgang met hem en haar jongere zoon van negen jaar die ADHD heeft. Vader is uit het gezin vertrokken, woont in de buurt maar heeft de macht niet overgedragen. Moeder is overbelast; staat er alleen voor en ziet geen mogelijkheden om de opvoeding met anderen te delen. Omdat ze het zielig vindt dat de kinderen opgroeien zonder vader in huis, compenseert ze dat verlies door extra toegeeflijk te zijn terwijl ze het nodig hebben dat er de nodige structuur wordt geboden en door het gebrek daaraan steeds lastiger worden. Dat ze geen gezag heeft, holt haar uit. Vader is af en toe wel bereid om de kinderen bij zich te hebben maar omdat ze zo druk zijn, stuurt hij ze al snel naar moeder terug die daardoor nog meer overbelast wordt. De oudste zoon wordt een partner van de moeder en krijgt steeds meer macht. Moeders verwijten aan vader nemen toe en vader trekt zich meer terug. Hij vindt dat ze geen kinderen kan opvoeden.

In het eerste begeleidingsgesprek stelt de hulpverleenster voor samen met moeder eens te gaan kijken naar hoe ze zelf is opgevoed.

De hulpverleenster pakt een kindpoppetje en vraagt: “Wil jij dit zijn zoals je vroeger was?”

Dat vindt ze goed. Hierna vertelt Rachida dat ze geen herinnering heeft aan haar vroege jeugd maar nog wel weet dat ze op achtjarige leeftijd naar oma werd gestuurd om bij haar te wonen en haar gezelschap te houden omdat opa was overleden. De hulpverleenster zet een poppetje dat oma vertegenwoordigt neer en daarnaast komt opa liggend op een blokje. De hulpverleenster bespreekt met haar de zorg die ze als klein meisje op zich moest nemen voor haar oma en vraagt haar: “Als ik het goed begrijp was dat een flinke taak voor zo’n klein meisje.” Wanneer ze dat bevestigt zet de hulpverleenster het kindpoppetje van de kleine Rachida op een blokje. “dus moest ze toen al erg haar best doen?”.

Rachida vertelt dat haar oma een “diploma in knijpen” had en dat ze soms een gat in haar vel kneep. De hulpverleenster zet een krijgertje “de shade” tussen haar en oma en zegt: “Dus die kleine Rachida had al heel wat geweld te verduren?” Ja, zegt ze en samen kijken hulpverleenster en moeder naar het indringende beeld dat nu ontstaan is. Ze praten verder over het leven bij haar oma waarbij Rachida vertelt dat oma haar leerde koken en ook van die leuke verhalen kon vertellen wanneer ze in een goede bui was. De hulpverleenster zet het schatkistje ook tussen haar en oma op tafel neer, zegt: “Dat heeft ze haar geleerd?”

Hierna wordt doorgepraat over verhalen vertellen en koken en wat dat voor haar betekend heeft. Daarna vraagt de hulpverleenster ook naar wat het voor oma betekend heeft dat zij daar in de laatste jaren van haar leven voor oma zorgde. “Zonder mij had ze het niet gered.” weet Rachida.

“Je hebt dus al heel vroeg geleerd om voor anderen te zorgen” zegt de hulpverleenster en zij bevestigt dit aarzelend.

Hulpverleenster: “Was er iemand om voor die kleine Rachida te zorgen?”

Beiden kijken naar dat kleine meisje dat op tafel staat. Rachida is stil en zichtbaar geëmotioneerd.

Hierna vertelt ze over de dood van oma en dat ze daarna op haar zestiende naar haar eigen gezin terugkeerde. Haar vader werkte inmiddels in Nederland en haar moeder volgde na een half jaar nadat Rachida weer thuis woonde met de drie jongste kinderen. Rachida bleef met vijf jongere kinderen achter. Ze vertelt hoe moeilijk ze dat vond.

Hulpverleenster: “Dat kan ik me voorstellen. Dat is voor iedereen een grote, moeilijke taak, zeker voor zo’n jong meisje.”

De hulpverleenster vraagt haar om zichzelf en die vijf kinderen neer te zetten. “waar stond jij? Zou je jezelf willen neerzetten?” Rachida aarzelt. Hulpverleenster: “Hier of verder weg?” Rachida zet zichzelf nog verder weg.

Hulpverleenster en cliënte kijken beiden naar een meisje dat alleen staat tegenover een groepje kinderen. Rachida vertelt dat ze niet naar haar luisterden, en dat er altijd herrie was.

Hulpverleenster: “Dat was ze niet gewend.”

Hierna worden de verschillen en overeenkomsten in de situatie bij oma en bij haar broers en zussen besproken. “Bij oma was er in ieder geval rust” en dat vindt ze erg belangrijk.

In haar huidige eigen gezin is ook vaak herrie. Mochtar en Hamid van negen die ADHD heeft, hebben erg veel ruzie en ’s nachts slapen ze meestal niet in hun eigen bed maar bij elkaar in de woonkamer of in haar slaapkamer zodat zij midden in de nacht in een van hun bedden gaat slapen. Als ze moe is kan ze hen helemaal niet meer aan en heeft ze het gevoel dat haar zoons haar expres uitdagen.

De hulpverleenster pakt een volwassen poppetje, vraagt Rachida of het goed is dat dit de volwassen Rachida is. Hierna zet ze ook twee jongenspopjes op tafel. Ze pakt “het spookje” en doet dat over een van de jongetjes heen. “Dus wanneer zij moe is (hierbij wijst de hulpverleenster op het poppetje van de volwassen Rachida) ziet ze niet meer dat hier een gewoon jongetje onder zit?” Rachida knikt. “Hoe zou deze, (de volwassen Rachida) die kleine Rachida kunnen helpen” en de hulpverleenster wijst naar het kleine popje dat naast de grote staat, “om ervoor te zorgen dat ze wat meer rust krijgt?”

Rachida vertelt dat ze hun vader wil vragen om ze vaker bij hem te laten blijven en niet tussendoor naar huis wil laten gaan en dat ze wil dat haar zoons ’s nachts in hun eigen bed slapen.

Daarna bespreken hulpverleenster en moeder hoe Rachida denkt dat vader daar op zal reageren, wat zij denkt dat hij lastig vindt in de omgang met Mochtar en Hamid. De hulpverleenster stelt voor dat Rachida haar ex-man voor een van de volgende gesprekken mee zal vragen.

Hierna worden de keren dat haar zoons wèl naar haar luisteren besproken. “Alleen voor geld doen ze iets, anders niet.” De hulpverleenster vraagt haar of ze nog eens wil kijken naar deze jongens, of ze soms ook iets doen om een andere reden, b.v. omdat ze een wens uitspreekt, hen een compliment geeft of een andere beloning dan in geld in het vooruitzicht stelt.

Na een aantal keren komt vader mee die blij is dat hij is uitgenodigd om zijn visie te laten horen. Beide ouders maken nieuwe afspraken over de omgang met hun kinderen.

In bovenstaand voorbeeld wordt “Een taal erbij” gebruikt in het geven van erkenning aan de ouder door uitgebreid stil te staan bij haar achtergrond. De vroege parentificatie wordt besproken. Haar kwaliteiten worden benoemd en relationeel gemaakt ofwel: van een “dun verhaal” wordt geprobeerd een “dik verhaal” te maken door naar betekenissen te vragen die zij voor anderen heeft. Het op gang brengen van de innerlijke dialoog gebeurt door het stellen van de vraag hoe de Volwassen Rachida het Kind Rachida kan helpen. Hierna worden haar egogrenzen verkend in de relatie met haar kinderen waarna tot slot een poging wordt gedaan om het ouderteam van beide ex-echtgenoten te versterken.

In een van de volgende gesprekken komt naar voren dat Rachida haar zoons heeft geslagen.

Nadat de hulpverleenster heeft opgemerkt dat ze het moedig vindt dat ze dat vertelt zet ze de kleine Rachida op het blokje, en de volwassene Rachida daarnaast. Zet ook “de shade” neer dat het geweld dat zij van haar oma te verduren had, vertegenwoordigt. Hulpverleenster: “Ik heb van je begrepen dat de kleine Rachida geleerd heeft dat opvoeden knijpen en slaan is.” Rachida knikt bevestigend.

Hulpverleenster: “Werd er toen gelet op wat zij belangrijk vond?”
“Nee, dat niet”, zegt ze.

Hulpverleenster: “Ik snap dat het voor de kleine Rachida moeilijk is om aan te geven wat ze wel en niet wil. Om haar eigen grenzen aan te geven, dus ook tegenover Mochtar en Hamid.”

“Wie denk je dat het is die uit machteloosheid gaat slaan, die grote of dat kleintje?”
Hierbij wijst ze naar de Volwassene en het Kind op tafel.

Rachida snapt eerst niet waar de hulpverleenster het over heeft.

Hulpverleenster: “Die grote Rachida weet wat ze wil voor haar kinderen en..”

Rachida: “Oh, dan weet ik het wel hoor, dat is die kleine. Die wordt helemaal gek van die twee.”

De hulpverleenster legt een toverstafje als grens op tafel. Zet de twee jongenspopjes daarachter en laat ze figuurlijk over haar grens gaan. Ze bespreken wat voor Rachida grenzen zijn. Dat vindt ze moeilijk en de hulpverleenster vraagt of ze het onderwerp belangrijk vindt. Dat vindt ze wel maar het is een moeilijk onderwerp voor haar. Hiernaar gevraagd bevestigt ze ook dat ze het belangrijk genoeg vindt om daar de volgende keer op terug te komen.

Dan vertelt ze dat ze vaak ook te moe is en haar zoons hun zin geeft in alles en dat ze dan niet van ophouden weten en dat ze dan gaat schreeuwen en soms, ja soms gaat slaan.

“Dan neemt die kleine Rachida die rust wil het over?” vraagt de hulpverleenster.

“Ja, en dan weet ik echt niet meer hoe het verder moet.”

De hulpverleenster pakt de volwassen Rachida en zet haar zittend neer waarop Rachida zegt: “Ja, die gaat er helemaal bij zitten.”

Hierna bespreken ze de manieren die haar familie hanteert wanneer er problemen zijn. “Wie in jouw familie of daarbuiten kun je vragen om hulp?”, “Hoe zouden je ouders dit hebben opgelost?” Nu vertelt ze dat ze haar broer er de laatste keer bij heeft gehaald maar die heeft haar zoons zo geslagen dat ze daar van af wil zien. Ze denkt dat het beter is om een vriendin te bellen of om zich even terug te trekken wanneer “die volwassen Rachida er helemaal bij gaat zitten.”

In bovenstaand fragment wordt het “destructieve recht” dat Rachida vanuit haar jeugd heeft opgebouwd besproken (Nagy), reflecteert zij op haar eigen handelen en worden gedragsalternatieven besproken. Het materiaal helpt hier om dat wat zo pijnlijk is te externaliseren.

Het gezin staat op tafel.

In de onderstaande casus maken ouders ieder een eigen beeld van het gezin waarin zij leven. Hier wordt de “taal” gebruikt om cliënten te laten reflecteren op de eigen en elkaars beleefde werkelijkheid.

Michel komt met zijn vader mee. Hij is vijftien, dreigt voor de tweede keer naar een lager schooltype te moeten omdat zijn schoolresultaten slecht zijn en hij is al een paar keer met de politie in aanraking geweest vanwege geweld tegen en bedreiging van leeftijdgenoten. Beide ouders zijn opgegroeid in Frankrijk. Edie, Michels vader vertelt uitgebreid over zijn “believe-system”. Hij wijt de slechte schoolprestaties van zijn zoon aan het oninteressante schoolsysteem in Nederland.

Edie zegt achter Michel te staan en hem te geloven dat hij ten onrechte met de politie in aanraking is gekomen. Zijn zoon stond op het verkeerde moment op de verkeerde plaats. Verder vertelt vader dat zijn vrouw Sarah volledig ontoerekeningsvatbaar is, aan de drank, dat ze zijn zoons uitscheldt en nooit voor hen kookt. De enige reden dat hij daar nog woont, is om zijn zoons te beschermen tegen haar kwaadaardigheid.

Met enige moeite is Sarah bereid ook te komen. Ze vertelt dat haar man echt niet zonder haar kan en daarom niet weggaat, ja wel eens een avondje naar het café maar daar houdt het mee op. Ze is niet aan de drank en heeft het veel te druk met haar full-time baan. De problemen met haar zoon wijt ze aan het feit dat haar man zijn zoons tegen haar opzet, ze de hand boven het hoofd houdt en de regels waarvan ze vindt dat die in huis moeten gelden, onderuit haalt.

Na verloop van tijd stemmen beide ouders ermee in om hun verschillende visies samen te komen bespreken.

De hulpverleenster vraagt hen beiden om het gezin op tafel neer te zetten waarbij de blokjes gebruikt kunnen worden om de mate van invloed van iedereen weer te geven en de afstand tussen de leden van het gezin de mate van verbondenheid weergeeft. Sarah zet haar zoon Michel op de meeste blokjes, daarnaast haar oudere zoon en haar man op gelijke hoogte met de oudste zoon. Zij zelf zit op de grond, met het gezicht afgewend van de rest. “Ik ben in dit gezin helemaal niks maar voor alle werk ben ik wel goed” zegt ze.

Edie wil in het beeld ingrijpen omdat hij van mening is dat dat helemaal niet klopt. De hulpverleenster zegt hem dat hij zijn beeld naast dat van zijn vrouw kan opstellen en legt een lange veter langs het beeld van zijn echtgenote waarnaast hij zijn eigen opstelling maakt. Het wordt het beeld van een vrouw met een klein drankflesje naast

zich op een hoge toren en ver van haar en van haar afgekeerd twee zoons en de vader die op een klein blokje staat dicht bij elkaar.

Het doet hen beiden zichtbaar pijn om naar het beeld van de ander te kijken.

De hulpverleenster benoemt dat ook. Ze beamen dat en de hulpverleenster concludeert dat ze dat gemeenschappelijk hebben. Hierna vraagt ze beiden of ze zich kunnen voorstellen dat de ander juist dié opstelling heeft gemaakt. Het kost Sarah veel moeite. De hulpverleenster zegt dat ze het zich kan voorstellen dat het lastig is om te ervaren dat je man een andere voorstelling van de werkelijkheid heeft. Dat het om zijn kijk op het gezin gaat zoals zij de hare heeft. Sarah vertelt dat de jongens beter naar hun vader luisteren dan naar haar maar dat het niets met drank te maken heeft. “hij lust ook een slok, hoor”.

De hulpverleenster en de ouders bespreken de mogelijkheid dat er naar vrouwen minder wordt geluisterd dan naar mannen maar dat gaat volgens haar wel op voor Nederlandse maar niet voor Franse vrouwen.

Als de hulpverleenster aan Edie vraagt of hij zich de opstelling van zijn vrouw kan voorstellen, beaamt hij dat.

“Ja”, zegt hij en keert zich naar haar, “als je dronken bent dan is het zo, maar dan moet je dit drankflesje er ook bijzetten.”

Over haar drankgebruik blijven ze het oneens. Sarah zegt niet te weten waar hij het over heeft en alleen in het weekend wat te drinken. Als het gesprek hierin dreigt te verzanden zegt de hulpverleenster dat als ze deze twee beelden op tafel ziet staan, ze zich kan voorstellen dat het voor alle twee heel erg lastig is om samen te werken in het opvoeden van hun zoons..

Hierna bespreken ze wat hen het gevoel zou kunnen geven dat er iets héél kleins is verbeterd, wat belangrijk kan zijn als je het gevoel hebt vast te zitten en denkt dat het hele leven op zijn kop moet. Daarbij legt de hulpverleenster twee kleine vierkante plaatjes voor ieder van hen neer die dat kleine moeten symboliseren.

Sarah wil graag dat Edie haar steunt dat haar zoons voor twaalf uur 's nachts in bed moeten liggen waarop vader schoorvoetend akkoord gaat voor zover het de schooldagen betreft. Edie wil dat Sarah íets minder hard schreeuwt. “dat zou stukken schelen.”

Helaas stopt kort daarop de begeleiding van de jongere omdat hij na een nieuw incident veroordeeld wordt en in een reclasseringstraject terecht komt. Zonder jongerenbegeleiding géén ouderbegeleiding. In deze casus was het belangrijkste dat beide ouders zich even konden verplaatsen in de beleving van de ander zonder die van henzelf daarmee weg te maken.

De schatkist

In onderstaand voorbeeld wordt uitgelegd hoe met een onderdeel van het materiaal n.l. het schatkistje gewerkt kan worden om krachtbronnen, talenten, of datgene wat iemand een ander te bieden heeft, aan te boren en te bespreken.

In de hulpverlening aan ouders en de jongeren bestaat ook de mogelijkheid tot het voeren van “vier-gesprekken”. Hierin komen de ouder(s), de jongere, de ouderbegeleider en de mentor van de jongere bij elkaar. Een terugkerend risico van deze gesprekken is dat het een negatieve ervaring voor de jongere wordt. Ouders willen deze gelegenheid nog wel eens aangrijpen om al hun woede en frustratie over de jongere uit te storten. In stresssituaties en moeilijke overgangsfases zoals de puberteit blijkt het soms lastig voor ouders om positief te zijn over hun eigen kinderen. Wanneer er in het gesprek geen derde gezichtspunt bijkomt,

levert de dyade: ouders en kind geen nieuwe informatie op. Daardoor blijf je steken in de negativiteit.

Zonder erkenning voor wat ze zelf hebben gegeven, voor hun eigen positieve eigenschappen, kan het moeilijk zijn die erkenning aan hun eigen kinderen te geven. Dat is wel een voorwaarde, maar in mijn ervaring volgt het een niet spontaan uit het ander. Het symbool van de schatkist biedt mogelijkheden om het vier-gesprek te structureren en een positieve wending te geven.

Als hulpverlener kun je (zonder dat de jongere erbij is) met een ouder of ouderpaar de schatkist met de gekleurde vierkantjes voor henzelf vullen. Ieder vierkant plaatje staat hierbij voor een goede eigenschap, een talent of gift van de ouder. Er kan met hen besproken worden wie in hun omgeving het best weet dat ze die eigenschap hebben, wie dat zal beamen en wat dat voor die ander betekent. Wanneer de ouders als kind hun best gedaan hebben voor hún ouders, kan worden gevraagd of die ouders dat hebben gezien; of ze duidelijk hebben gemaakt dat ze daar blij mee waren.

Belangrijk is dat dit voor de ouders een goede ervaring is geweest en zij zich erkend voelen. Daarna kan de hulpverlener de ouders vragen of ze dat gezamenlijk voor de jongere willen doen.

Met het schatkistje is nu zonder verdere uitleg duidelijk dat daar geen negatieve eigenschappen in passen.

Wat wel kan is om aan negatief gedrag een positieve betekenis te geven. Boosheid als bezorgdheid geformuleerd en het goede deel van bezorgdheid kan dan in het kistje. Dwarsheid wordt een sterk karakter, agressie een manier om jezelf te beschermen en dat goede van beschermen kan erbij.

Daarbij kan de hulpverlener iedere positieve eigenschap die de ouder opnoemt herhalen. Hierbij is het de kunst om zoveel mogelijk bij hun taalgebruik aan te sluiten, dit samen te vatten en welzo dat zij niet het gevoel krijgen dat de hulpverlener bezig is hun Nederlands te verbeteren. Dat luistert extra nauw bij migrantenouders die vaak onzeker zijn over hun gebrekkige Nederlands waarbij hun puberkinderen zich ook nog eens voor hun taalgebruik schamen. Het moet hen duidelijk zijn dat er iets wordt samengevat of herhaald omdat het belangrijk gevonden wordt.

Hierna is het ook mogelijk om samen met de jongere het schatkistje te vullen voor de ouders met alles dat de jongere waardeert in de ouder.

Het gebruik van het schatkistje kan de positieve band tussen ouders en kinderen versterken en het gevoel van trots en eigenwaarde van de ouder en het kind stimuleren .

Marineide heeft een dochter van 15 jaar oud: Esperanza. Zelf is Marineide op haar veertiende jaar door haar moeder uit huis gezet. Nu dreigt ze datzelfde te doen met haar eigen dochter die weed rookt terwijl ze haar dat heeft verboden, geld van haar heeft gestolen en op school heeft verteld dat haar moeder haar geen geld geeft om eten te kopen. Volgens Marineide is het ook de schuld van Esperanza dat zijzelf een ongeluk heeft veroorzaakt als buschauffeur. Dat kwam omdat ze met haar hoofd bij haar dochter was en niet op het verkeer lette. Gelukkig is er niemand gewond geraakt maar de schade aan de bus en de geramde auto was groot.

In een van de gesprekken pakt de hulpverleenster het schatkistje en zegt: “We hebben het er al vaker over gehad dat je zo boos bent uit bezorgdheid voor Esperanza. Zullen we eens gaan kijken wat je haar nog meer te bieden hebt?”

Dat is goed.

Een vierkantje voor de bezorgdheid van Marineide wordt in het schatkistje gedaan. Van bezorgdheid komen we op het zorgen voor Esperanza, op al haar inspanningen om haar dochter op het juiste pad te houden, op het grote communiefeest dat ze voor

haar heeft georganiseerd en voor de rust en veiligheid die ze haar biedt. Voor alles gaat een gekleurd vierkantje in het schatkistje tot dat helemaal vol zit.

“Ik heb toch eigenlijk best veel bagage bij me om haar te geven” zegt Marineide en lacht.

Ze vertelt het leuk gevonden te hebben om dit zo te doen: “Misschien hoef ik haar niet meteen om straat te zetten.”

Een aantal weken later volgt er een viergesprek met Esperanza en haar mentor erbij. In het gesprek stelt de hulpverleenster voor om te kijken naar alles wat positief is aan Esperanza en pakt het schatkistje.

Marineide zegt dat ze eerst wil dat Esperanza stopt met weed roken. Dat ze niets wil horen over goede voornemens en stoppen na het schoolfeest want zulke smoezen kent ze ook van haar ex-echtgenoot die verslaafd is aan harddrugs en drank.

De hulpverleenster pakt een “schade” en zet dat een eind van het schatkistje af. “Deze staat voor het weedgebruik en dat vind je niet positief. Dat snap ik. We kunnen het daar over hebben en we kunnen ook aan de andere kant beginnen, bij wat er wel goed gaat. Zeg het maar.”

Marineide kijkt afwisselend naar het schatkistje en naar het donkere krijgertje en zegt: “Nou ja, vooruit, begin maar met dat schatkistje.

Een gesprek over wat er positief is aan Esperanza kan beginnen. Dat blijkt nog heel wat te zijn: een goed rapport, ze is lief, ze is bezorgd om haar moeder en ze houdt van haar.

Omgang met vader

Nogal wat jongeren die bij Altra Jeugdzorg komen hebben geen contact met hun vader. Die zijn vaak al lang uit het leven van de moeder van deze kinderen vertrokken en laten regelmatig niets meer van zich horen. Ook gebeurt het dat de moeder de vader de omgang met zijn kinderen ontzegt. Er is b.v. een periode geweest waarbij het omgangsrecht van de vader belastend, onveilig of teleurstellend voor het kind was. Tegelijkertijd merken we dat veel jongeren de hoop op een beter contact met hun vader niet opgeven en zelf willen uitzoeken welke vorm van contact mogelijk is. Hun moeders denken vaak dat hun kinderen hun vaders niet missen omdat ze het nooit over hen hebben of ook in dezelfde negatieve termen over hem praten. Soms is er allang contact tussen vader en de jongere zonder dat moeder dat weet.

In alle gevallen zou het voor de jongere prettiger zijn om meer ruimte te ervaren in de keus van het wel of niet aangaan van contact en de loyaliteit aan zowel hun vader als moeder niet te hoeven verloochenen. Verborgene loyaliteit hoeft dan niet te ontstaan. (Nagy 1994)

Om dit in de hulpverleningsgesprekken te illustreren kunnen de poppetjes goed dienst doen. Poppetjes die de ouders als partners verbeelden worden met de ruggen naar elkaar toe gezet. Tussen hen wordt het toverstafje gelegd om de scheiding tussen hen te markeren. Ook worden twee poppetjes neergezet die de ouders als ouders weergeven. Deze twee volwassen poppetjes staan naar het kind gericht. Er kan daardoor makkelijker gepraat worden over hun positie als ouder die blijft ook al zijn ze als liefdespartners uit elkaar. Hierna kan besproken worden of dat kind loyaal mag zijn aan beide ouders.

Er kan b.v. gevraagd worden aan de ouder of het kind zich misschien verscheurd zal voelen tussen beide ouders

Deze gespletenheid kan geïllustreerd worden door twee kindpoppetjes met de rug naar elkaar toe te zetten op een blokje waarbij het blokje weer aangeeft dat het kind in de positie komt geen echt kind te mogen zijn.

Dat is een indringend beeld en soms moeilijk om te zien. Het maakt het wel wat makkelijker om het ook te hebben over het belang van het kind.

Het kan de moeder helpen de focus te verschuiven van de ex-man naar de relatie die er misschien zou kunnen zijn tussen het kind en de vader. Wanneer moeder bezwaren heeft, kan besproken worden wie die bezwaren heeft: de gekwetste ex-vrouw die op tafel staat of de ouder die naar het kind gericht staat.

“Maar ik gun het hem gewoon niet” zegt Nageela die een geweldsrelatie met haar ex achter de rug heeft. Ook heeft hij er aan bijgedragen dat ze na zeventien jaar in Nederland te zijn, nog steeds geen geldige verblijfsvergunning heeft. Haar oudste dochter van veertien jaar wil graag contact met haar vader maar niet voordat haar moeder er aan toe is. De jongste van twaalf zegt dat het voor haar niet hoeft. Een aantal gesprekken worden gewijd aan haar gevoelens als ex-partner en haar gevoelens en ideeën als opvoeder waarbij de poppetjes helpen om structuur aan te brengen in alle tegenstrijdige gevoelens en ideeën.

Het duurt even voordat de mogelijkheid ontstaat om bij het poppetje van vader op tafel een schatkistje neer te zetten waarbij de hulpverleenster vraagt: “Denk je dat hier iets in zou kunnen zitten dat hij je dochters kan geven, dat belangrijk voor hen is?”

“Geld, als hij daar nou maar mee zou komen” is Nageela’s eerste antwoord. “In al die jaren heb ik nog geen cent van hem gezien.”

De hulpverleenster doet een gekleurd vierkantje in het schatkistje dat geld moet vertegenwoordigen en zegt: “Dat is belangrijk voor je, dat hij een financiële bijdrage levert.”

“Is er nog iets anders?” vraagt ze daarna.

Na een tijdje bedenkt Nageela hoe gezellig hij heel vroeger kon zijn voordat ze problemen met hem kreeg en dat ze samen leuke dingen deden als naar de kermis gaan en winkelen. “Misschien wil hij dat ook wel met hun doen.”

Voor gezelligheid en leuke dingen doen stopt de hulpverleenster twee vierkantjes in het schatkistje. Samen kijken ze ernaar en Nageela zegt: “Als ik er zo naar kijk, lijkt het toch wel ergens op maar ik weet niet of hij dat in het echt wel kan.”

Na nog een aantal gesprekken is het mogelijk de vader met zijn huidige partner erbij uit te nodigen en samen afspraken te maken over het contact tussen hem en zijn dochters. Aan de gemaakte afspraken houdt hij zich vrijwel nooit maar nu is het aan de dochters om hun grenzen aan te geven en steunt moeder hen daarbij op de achtergrond. Nageela: “Ik moet toegeven dat hij ze geld geeft als het hem uitkomt en hij doet soms iets leuks met ze. Al zegt hij negen van de tien afspraken af.”

Voordelen van “Een taal erbij”.

- Zoals de leraar Tsjerpoenov met zijn met rode lak verzegelde flessen water op een tafel in het klaslokaal de kennis over rivieren en zeeën wist te vergroten, zo vergroot het goed gebruik van “Een taal erbij” de kennis over de eigen innerlijk beleefde werkelijkheid van een cliënt en van de relaties van die cliënt.

Een van de krachten van de methodiek is dat een beeld zoveel langer op het netvlies blijft staan.

Wim Klijn en Suus Schellers-Dijkers die praktijk en theorie van beeldende systeemtherapie hebben uitgewerkt, wijzen op het effect van beelden op informatieverwerking. “Experimenten hebben aangetoond dat na afloop van het werken met visualisaties er een toegenomen activiteit wordt geregistreerd in de linker frontale cortex (hersengebieden waar taal en denken zijn gelokaliseerd) en dat er tevens sprake is

van een toegenomen informatie-uitwisseling tussen de beide hersenhelften. Dat zijn aanwijzingen voor een betere informatieverwerking overal in de hersenen als beelden opgeroepen zijn. Tevens blijft de alertheid op de omgeving door de relaxatie achterwege. Cognities die aan een bepaalde emotie gerelateerd zijn, krijgen een andere kwaliteit en een andere affectieve lading.” (Wim Klijn 2006)

- Hoewel Marleen Diekmann de methodiek heeft ontwikkeld vanuit de behoefte taalproblemen te overwinnen is zij de methode voor al haar therapieën gaan inzetten. Deze methodiek is ook juist geschikt voor mensen die heel erg verbaal zijn ingesteld en waarbij taal als afweer wordt gebruikt. Het kan de woordenstroom onderbreken en reflectie op gang brengen zonder dat iemand zich gecorrigeerd voelt.
- Het ondersteunt je als hulpverlener ook om problemen te externaliseren (White) ze staan gewoon op tafel. Wat in de dialoog verloren gaat wordt visueel gemaakt. Daarnaast helpt het ouders en ook de hulpverlener om te blijven focussen op het onderwerp, op de relatie met kinderen, partner en met eigen ouders b.v. De nogal eens ontbrekende vader in het leven van het kind staat er ook bij en wordt op die manier minder snel vergeten in het gesprek.
- Op vrij eenvoudige manier worden intrapsychische en relationele aspecten gecombineerd. Inleving in kinderen gaat via het je inleven in het kind dat je zelf ooit was. Wanneer er in de jeugd van de ouders onvoldoende aandacht voor hen was, kan dat lastig zijn. Dan moeten eerst je zachte kanten geraakt kunnen worden. Het poppetje dat staat voor het Kind in jezelf, kan daarbij behulpzaam zijn. Dat Kind staat naast jezelf als Volwassene op tafel. De interne dialoog wordt op gang gebracht door die twee te bevragen.
- Het aanboren van krachtbronnen is voor ons werk belangrijk. Extra aandacht daarvoor is nodig bij veel migranten. Zij raken door het migratieproces en de aanpassing in het nieuwe land vaak heel toekomstgericht. Krachtbronnen die in hun verleden besloten liggen, lijken soms te weinig de moeite waard of worden in Nederland onvoldoende gewaardeerd. Het werken met het schatkistje is een goede manier krachtbronnen aan te boren, te versterken en relationeel te maken. Het kan werken als een klein en mooi ritueel.
- De methodiek bevordert de gelijkwaardigheid tussen hulpverlener en ouders omdat zij voortdurend aanwijzingen kunnen geven in de te maken opstelling en verandering aanbrengen.
- De verbale informatie kan worden gecorrigeerd door de opstelling die ouders van hun gezin van herkomst of hun eigen gezin maken: een moeder vertelt b.v. een heel negatief verhaal over haar gezin van herkomst maar bij het opstellen van dat gezin komt een andere kant naar boven: de verbondenheid en loyaliteit die er ook was. Soms wil iemand niets slechts over de eigen ouders vertellen omdat de loyaliteit aan hen in het geding lijkt te komen. Het op tafel neerzetten van de goede, verzorgende ouder als deel van de persoonlijkheid, maakt het dan makkelijker om vrijuit te kunnen spreken. Het visueel maken van patronen die van generatie op generatie worden overgedragen, wordt in de hulpverlening doorgaans gedaan met behulp van genogrammen. In de praktijk met de gezinnen waarmee wij werken is dat een uitstekend middel om informatie en overzicht te krijgen voor de hulpverlener zelf. Bovendien kun je het er bij een vervolgesprek weer bijpakken. Voordeel van het gebruik van de poppetjes is dat het voor de cliënten meer gaat leven. Het genogram is statisch, “een taal erbij” is dynamisch. Ook de onderlinge relaties kunnen goed worden vormgegeven.
- Het gebruik van de poppetjes maakt het mogelijk voor de cliënt om meer gevoel bij zichzelf toe te laten. Als persoon blijf je overeind terwijl het probleem op tafel staat. Daar kun je woorden aan geven maar dat hoeft niet. Vaak is het al voldoende dat er iemand anders met je meekijkt. Dat maakt het makkelijker om je gesteund i.p.v. beoordeeld of

veroordeeld te voelen. Alle afweer die nodig is om overeind te blijven, kun je ook in stand houden.

Dit wordt versterkt door in de derde persoon te spreken; door naar “de kleine X” te wijzen en te vragen: “Hoe was het voor hem om ....” in plaats van “Hoe voelde dat vroeger voor jou?”

Marleen Diekmann wijst in dit verband op het belang dat zij hecht aan het blijven aanspreken van de Volwassene, en dat wat er gevoeld wordt onder diens controle blijft. Dit om ervoor te zorgen dat een cliënt zich niet klein en machteloos gaat voelen t.o.v. de therapeut. (Weerman, 2006)

- De methodiek “een taal erbij” kan niet in de plaats komen van gesproken taal maar bij geringe kennis van het Nederlands werkt het voor de hulpverlener en de ouders ondersteunend. Het kan net het verschil uitmaken tussen wel of niet een tolk inschakelen. Hoewel het kunnen krijgen van een tolk een zegen is brengt het verschillende problemen met zich mee zoals de eigen normen en waarden van de tolk die een rol van betekenis kunnen spelen. Soms komt de tolk uit dezelfde gemeenschap als de ouders en durven deze niets te zeggen uit angst dat de tolk hun verhalen zal doorvertellen. (van Lawick en Colijn 2003)

Nadelen en onmogelijkheden van “Een taal erbij”

Nadelen van de methodiek ken ik niet omdat die dienst doet zolang dat zinvol is maar niets anders in de weg staat. Bij praktische hulpverlening als het samen bellen naar instanties, zie ik geen meerwaarde.

Het enige dat echt onmogelijk blijkt, is het gebruik van de poppetjes met ouders die iets grotere baby's op schoot hebben of wanneer er peuters rondlopen. Voor hen blijft het speelgoed waar hun ouders mee spelen het boeiendst en moet dus worden weggegrist.

“Een taal erbij” en Altra Jeugdzorg.

Binnen Altra Jeugdzorg is de belangstelling voor “Een taal erbij” groeiende. Er zijn verschillende workshops georganiseerd voor een aantal afdelingen en daarna vervolstrainingen. De methodiek is onderdeel van het scholingsaanbod van de instelling geworden om het systeemgerichte werken vorm te geven.

“Een taal erbij” is een verrijking voor de jeugdhulpverlening.

Ik hoop dat ik dat heb weten over te brengen.

Literatuur

Bouwkamp, R., (1995). *Psychosociale therapie voor kind en gezin*. Utrecht: De tijdstroom. 13, 30.

Boszormenyi-Nagy, I., Krasner, B.R., (1994) *Tussen geven en nemen. Over contextuele therapie*. Haarlem: De Toorts.

Diekmann-Schoemaker, M. (2001) *Het leed overzien*. Phaxx 9 (4), 5-8

Diekmann, M., (2005). *Scheiden en verbinden met “een taal erbij”*. *Systeemtherapie* no. 3, 81

Groen, M., van Lawick, J., (2003). *Intieme oorlog, over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Amsterdam: van Gennep. 167-168.

Harris, T.A. (1973) *Ik ben o.k., jij bent o.k. Hoe wij kunnen leven en laten leven*. Bilthoven: Ambo. 113.

Klijn, W., Scheller-Dijkers, S. (2006). *Waar woorden tekortschieten, Praktijk en theorie van beeldende systeemtherapie*. Leuven/ Voorburg: Acco. 28.

- Lawick, J., Colijn, S., (2003). *De invloed van systeem, maatschappij en cultuur. Leerboek voor integratieve psychotherapie*. Utrecht: De Tijdstroom. 302
- Nichols, M.P., Schwartz, R.C., (2004). *Family therapy, concepts and methods*. Boston: Pearson. 330-344
- Pas, van der, A. (1994) *Ouderbegeleiding als methodiek. Handboek methodische ouderbegeleiding, deel I*. Rotterdam: Ad Donker. 29.
- Weerman, A., (2006) *Zes psychologische stromingen & één cliënt*. Soest: Uitgeverij Nelissen. 206-207.
- Wiebenga, E. (1998). Ouderbegeleiding en systeemtheorie. Het systeemdenken als inspiratiebron voor methodische ouderbegeleiding. In: Akkerman-Zaalberg van Zelst, M., Leeuwen, H.van & Pameijer, N. (red.) *Ouderbegeleiding nader bekeken: schouders onder de ouders*, hoofdstuk 9, p. 131-150. Lisse, Swets & Zeitlinger.

Aanschaf van het materiaal

De methodiek heeft zich door de jaren heen ontwikkeld met behulp van verschillende materialen die niet in één pakket aan te schaffen zijn.

De **duplo-poppetjes** zijn te bestellen via www.alberts-nienhuis.com Het gaat om de “wereldfamilie” nr 23563

Verder ook bij: <http://stores.ebay.de/Annas-Duplo-Shop-Annas-Lego-Shop/Impressum.html>

Playmobil-poppetjes kunnen bij speelgoedwinkels worden gekocht maar dan vaak met allerlei andere attributen als kastelen en auto's. Goed verkrijgbaar zijn ze via www.marktplaats.nl

“**De schade**” het gestileerde krijgertje is te bestellen bij Marieke Griffijn (Antiekrestauratie en houten objecten) 020-6206404 of 06-44956898 of magriffijn@freeler.nl

De **toverstafjes** (van perspex, gevuld met gel en glitters) en **blokken** zijn te koop bij speelgoedwinkels.

“**De schat**”, kleine glimmende doosjes zijn te koop in cadeauwinkels en op biologische markten bij kramen waar ook wierook verkocht wordt.

Veters zijn overal verkrijgbaar.

Allerlei ander materiaal is ook goed bruikbaar.

Op de vrijmarkt van Koninginnedag is ieder jaar veel te vinden.

Info en trainingen in “Een taal erbij”

Meer informatie zoals over de tweedaagse trainingen die gegeven worden voor beginners en tweedaagse vervolgtrainingen over verschillende onderwerpen is te vinden op de website

www.dekontekst.nl

Dankwoord

In de eerste plaats ben ik veel dank verschuldigd aan Marleen Diekmann die me de “Taal erbij” heeft geleerd.

Daarnaast dank ik:

- Ady van Doornik, Betty Koning en Tanja Lachnit voor hun commentaar en correcties,
- Welmoet Spreij voor het maken van de foto's en het plaatsen ervan in de tekst,
- Mijn begeleider van dit artikel Erik van der Elst voor zijn enthousiasme en stimulans om er iets moois van te maken,

- Alle opleiders van het Lorentzhuis: Marie Thérèse van Aanhold, Herman Delpout, Erik van der Elst, Justine van Lawick, Eliane Wiebenga, en Tim Zwaan voor al hun moeite ons de beginselen van de systeemtherapie bij te brengen.